

## **BO BEDRE 1961: "Kombiner halve huse".**

Boligbladet Bo Bedre forklarer i 1961 princippet i arkitekternes typehuse. Man kan vælge mellem 25 forskellige typer. Fælles for dem alle er den gennemarbejdede projektering, de fornuftige, praktiske planløsninger - og sidst men ikke mindst: den billige pris.

---

### **"Kombiner halve huse".**

*Af arkitekt Lasse Freiesleben.*

Drømmen om det lille hus går i opfyldelse for adskillig tusinde familier hvert år i Danmark. Der investeres årligt op mod 200 millioner kroner i små familiehuse, og over en tredjedel af Danmarks familier bor i disse huse.

Enfamiliehuset er i dag i meget høj grad boligen for familier med jævne og beskedne indtægter - og hvad har så disse familier fået for de ofte surt erhvervede penge - for deres livs største investering?

#### **Undersøgelse af over 600 enfamiliehuse**

For nogle år siden stillede Statens Byggeforskningsinstitut et lignende spørgsmål, og byggeforskerne gav sig i lag med en gennemgribende undersøgelse af mere end 600 enfamiliehuse fra halvtredsernes småhusfabrikation, alle huse med statslån efter de dagældende regler for statslån.

Resultatet af det store puslespil blev en rapport, som afslørede et par vigtige kendsgerninger:

For det første var de undersøgte huse - bortset fra den ydre *makeup* - i store træk meget ensartede - så ens, at det var muligt at indordne dem under nogle ganske få hovedtyper. Men samtidig var ikke to af planerne helt ens!

Der var endeløse små variationer i rummenes mål, i placering af døre og vinduer. Små umotiverede ændringer, men alligevel afvigelser, som ofte medførte en forringet brugsværdi.

Endnu en ting viste undersøgelsen, nemlig at mange småhuses praktiske indretning ikke er på højde med vor nuværende viden om boligens brug.

Selv køkkenet - der ellers ikke kan klage over manglende interesse - viste sig ofte at være indrettet mere efter tilfældigheder, end efter den foreliggende viden om køkkenarbejdet.

Beskæmmende for de projekterende? Måske....men, lad os vente lidt med dommen.

#### **Fra hustyper til typehuse**

Undersøgelsen gav stødet til, at byggeforskerne gik ind for en typisering af småhusene. Af undersøgelsens materiale udsøgte man det bedste, koordinerede målene, taghældningerne, materialevalget, konstruktions-enkelthederne - man skabte typehuse.

Typehuset giver indlysende fordele for alle parter i byggeprocessen:

**Bygherren** ved, hvad han får, og hvad der er nok væsentligt: han kender prisen i forvejen. Han kan tilmed få at vide, at kræver han ind, så koster *den* ændring så og så meget, *det* skab så meget o.s.v.

**Håndværkerne** får et tegnings- og beskrivelses-materiale, der er langt mere gennemarbejdet, end tilfældet ellers er, og når de har bygget et par typehuse -selvfølgelig af *samme* type! - kender de melodien.

**Materialeleverandørerne** er det nyeste element i genet af typehuse: de får nøjagtige fortegnelser over de materialer, der medgår.

Endelig er der **bygnings- og lånemyndighederne**, der nu let og ensartet kan bedømme huse.

Fordele for alle parter: rationalisering af byggeprocessen - og hvad skal det så tjene til?

Billigere huse; måske bedre huse til de samme penge. Flere huse - og det er meget væsentligt; flere boliger med den samme mandskabsstyrke. Det er vejen ud af boligkrisen. Med et af tidens ord: øget produktivitet.

### **Arkitekten og typehuset**

I det foregående er det gået let hen over arkitekten og hans placering i hele billedet. Det er for med større vægt at kunne påpege hans uundværlighed her!

I virkeligheden opføres en lang række huse uden en arkitekt som ansvarlig tekniker. De fleste typehuse tegnes dog af arkitekter; men kun ca. en tredjedel af alle øvrige huse bygges med arkitektassistance.

Det vil nogle måske ikke beklage..., men det kan vist ikke diskuteres, at den udvikling, som især småhusbyggeriet har været inde i efter krigen, er foregået med arkitekterne i fortroppen.

### **Arkitekternes Typehuskontor**

Efter byggeforskernes mening kan vi altså ikke undvære typehuset, og efter arkitekternes mening heller ikke dem.

Kombinationen af disse to opfattelser giver dels en del arkitektfirmaer med egne typehuse - dels det, som denne artikel handler om: Arkitekternes Typehuskontor. Typehuskontoret - eller AT - er oprettet af Danske Arkitekters Landsforbund for knap to år siden.

Landsforbundet omfatter medlemmer af de to arkitektforeninger - Akademisk Arkitektforening, hvis medlemmer må bruge betegnelsen M.A.A., og Dansk Arkitektforening, der har bogstaverne M.D.A. - og for at øge forvirringen, er der nogle af medlemmerne, der skriver M.D.A.L. eller blot D.A.L.

Grundlaget for typehuskontorets etablering var netop småhusrapporten fra Statens Byggeforskningsinstitut, og på dette grundlag gik en gruppe udvalgte arkitekter i gang med et projekteringsarbejde, der sigtede på en opfyldelse af de krav til en familiebolig, som rapporten opstillede: et hus til den jævne indtægt, der betinger opnåelse af statslån, og en gennemarbejdet plan, der kan underbygge familiens fællesskab, men samtidig give det enkelte familie-medlem mulighed for at være sig selv en gang imellem.

Gennemarbejdede køkken- og skabsindretninger - og sidst men ikke mindst: en byggeteknik, som giver mulighed for rationalisering, forenkling og fornuftig anvendelse af materialerne, men som alligevel i sit grundlag har så mange traditionelle forudsætninger, at ingen håndværker vil stå fremmed overfor at skulle opføre huset.

Dette arbejde - og en meget stor økonomisk investering - førte frem til 25 typer, og for alle gælder det, at der foreligger minutøst udarbejdede tegninger lige til den sidste detalje.

Der er beskrivelser, mængdefortegnelser over de nødvendige materialer, gennemregnede priser for de forskellige egne af landet - og sidst men ikke mindst er der byggemyndighedernes principielle godkendelser.

For godt et år siden gik typehuskontoret i gang med at levere projektmaterialer til arkitekterne, og dette første år bestiltes projektmateriale til opførelse af næsten 600 huse til en værdi af 25 millioner kroner. Året har bragt nye erfaringer, der kommer efterfølgende bygherrer til gode.

### **Seks plus syv er lig femogtyve**

Påstanden om at seks plus fem giver femogtyve vil sikkert ikke kunne holde for en nærmere matematisk analyse, strengt taget er der vel heller ikke tale om at lægge sammen, men om at kombinere. Nemlig at kombinere halve huse, planhalvdele.

Seks forskellige havesider og syv forskellige indgangssider er til rådighed og de kan sættes sammen på 25 måder. Strengt taget kan de sættes sammen på flere måder endnu, men det er kun de 25, der giver gode og fornuftige løsninger.

Ved kombinationen af planhalvdele er der lagt vægt på at opnå en vis valgfrihed mellem forskellige boligværdier. For eksempel findes opholdsstuen i tre størrelser. Den mindste har kun plads til en sofagrube og et arbejdsbord, og må derfor sættes sammen med en af de to indgangssider, der har spiseforstue.

### **De fleste ønsker WC og bad hver for sig.**

I to af indgangssiderne er der adskilt bad og WC, og at man derved har imødekommet et udbredt ønske hos de byggende ses vel bedst deraf, at den mest solgte type, A1-9, netop har dette fortrin.

A 1 er betegnelsen for denne serie typehuse, der alle er kælderløse etplanshuse med boligareal fra 89 m<sup>2</sup> til 98m<sup>2</sup> - afhængigt af, om man vælger udhus hængt udenpå huset eller som en del af det - og alle de 25 undertyper indeholder opholdsstue, tre soverum, køkken, bad-wc-rum og udhus.

Læg mærke til, at alle rum har adgang fra forstue eller gang; skal altså ikke igennem for eksempel opholdsstuen for at komme til et af børnenes kamre. Det giver ro i et hus.

### **Man kan vælge mellem materialerne.**

Ydermurerne er hul teglmur, der er isoleret med 6,5 cm mineraluld. Det giver en særdeles velisolerende mur. Og så er der jo straks her variationsmulighederne mellem røde og gule sten, der igen findes i mange forskellige typer og farve-nyancer. Der er variationsmuligheder i valg af fuge, tilbageliggende eller »skrabet« eller mellemformer. Fugen kan i øvrigt også betyde en variation i prisen.

Til husets indvendige skillevægge benyttes 1/2-stens mure med puds.

*Taget* har lav hældning og er dækket med bølge-eternit; også her er der mulighed for at vælge mellem den sortblå og den grå.

*Gavltrekanten* er beklædt med brædder, og i de typer, der har udhus udenfor det egentlige hus, er udhuset udført af træ beklædt med eternit-plader.

*Loftet* over stuerne er selvfølgelig også velisoleret, der er 10 cm mineraluld, så huset så at sige er pakket ind i bløde, isolerende materialer.

*Gulvene* interesserer ikke mindst husmoderen. I køkkenet, opholdsstuen og forstuen er der bøgemarket. Gulvet i baderummet skal naturligvis være vandtæt og er derfor udstøbt med terazzo.

I vindfanget og i udhuset kan man klare den med et betonslidlag, som med en af de moderne betonmalinger får en fin overflade, der er let at renholde.

Gulvet i vindfanget er i øvrigt beregnet til fuldstændig dækning med en stor kokos-måtte. Vinduerne er - af hensyn til isoleringen - med to lag glas; de er tophængte, det vil sige, at hængslerne sidder foroven og vinduet åbnes ved at skydes frem forned.

Der er foroven niche til rullegardin eller persienne - en lille ting, men noget de fleste vil ærgre sig over, hvis den ikke var der! De indvendige vinduespladser - i daglig tale lidt byggeteknisk ukorrekt kaldet vindueskarme - er af træ.

Den store dør fra opholdshaven er koblet, altså en dobbeltdør, hvor begge døre "går" samtidig; dørene i vindfanget og i udhuset er enkelte.

De indvendige døre er glatte, beregnet til maling. I standardprisen er inkluderet farvning af værelser, vindfang og forstue. I køkkenet og badeværelse anvendes oliemaling. I skabe og skabsrum plasticmaling. Bygherren bestemmer naturligvis selv farverne.

I køkkenet er særdeles velindrettet; der er stålvaske, og der er installation for tilslutning af el-komfur og køleskab.

I bade- og WC-rummet er der en stor håndvask med blandingsbatteri med svingtud, hvilket vil sige, at det samme batteri når henover både det badekar, der kan indbygges, og hen over håndvasken. Blandingsbatteriet har desuden telefonbruser og WC'et er sammenbygget med cisternen, det vil sige lavtskyllende.